

نهتهوه يهكگرتوو هكان (UN)

Logoen til FN (pixabay.com).

UN كورتكراره ی ریکخراوی نهتهوه يهكگرتوو هكانه، كه ریکخراویكه كار بو پاراستن و چهسپاندنی ناشتی له جیهاندا دهكات.

نهتهوه يهكگرتوو هكان UN چیه؟

له سالی ۱۹۳۹ هتا ۱۹۴۵ جهنگی گهوره له جیهاندا بهرپا بوو. گهلیك له ولاتانی جیهان له جهنگهكهوه گلابوون. ئەو جهنگه به جهنگی جیهانی دووههه ناوبرا. زور شوین خاپوور کران و خهلكانیکی زور مردن. بویه خهلك له جهنگی جیهانی نوئ دهترسان. جیهان پیوسیتی به شتیك بوو كه ریکگری له جهنگی گهوره ی نوئ بگریت. بویه له سالی ۱۹۴۵ له پیناوا پاراستنی ناشتی له جیهاندا نهتهوه يهكگرتوو هكان UN دامهزرینرا. به ئینگلیزی پیی دهگوتریت United Nations.

نەتەوە یەكگرتووەكان UN رێكەوتنێكیان ئامادەكرد كه ناونیان لێنا پەیماننامەى-UN. ئەمە رێكەوتننامەیهكە كه تیایدا ئەو كار و ئەرکانەى تیدا دیاریكراوه كه دەبێت UN ئەنجامیان بدن و هاوكات به چ شیوهیهك ئەنجامیان بدن. نەرویج و پەنجا و لاتى تر واژووێ پەیماننامەكەیان كرد. UN له له ۲۴ى ئۆكتۆبەرى ۱۹۴۵ دەستى به ئەنجامدانى ئەرکەکانى خۆى كرد. هەربۆیه له ۲۴ى ئۆكتۆبەرى هەموو سالیك له سەرانسەرى جیهاندا ئاهەنگى یادی دامەزراندنى UN دەکرێتەوه.

Foto: Signering av FN-pakten (fn.no).

له سالى ۲۰۲۰دا ۱۹۳ وڵات ئەندامى نەتەوە یەكگرتووەكانن، وه مەلەبەندى سەرەكى رێكخراوهكه له شارى نیویۆركى وڵاتى ئەمەریكایه.

له ئەمڕۆدا گەلیك وڵاتى ئەندام له UN هەن كه به زمانى جیاواز قسه دەكەن. جا بۆ ئەوهى هەمووان تێیگەن و بتوانن بۆچوونى خۆیان دەربرن، كۆبوونهوه و دۆكۆمێنتەكان بۆ گەلیك زمان تەرجەمه دەكرێن.

لۆگۆى نەتەوە یەكگرتووەكان پێنج بازە و نەخشەیهكى سپى جیهانى تێدايه كه جەمسەرى باكور دەكەوێتە ناوهراستى نەخشەكهوه. دوو لقه زەیتوونیش له دەورى لۆگۆكهیه. ئەم

لوگۆیه سیمبولیکه بو ئهوهی که ئامانجی UN ئهوهیه که له جیهاندا ئاشتهوایی بیاریزیت و ئارامی و دلنیایی بخاتهوه. زۆریک له قوتابخانهکان له ۲۴ ی ئۆکتۆبهردا به ئالای UN قوتابخانهکهیان دهرازینهوه. ئالاکه شینه وله ناوهراستیدا لوگۆی UN ی تیدایه.

Bilde: FNs logo (fn-filuren.no).

نهتهوه یهگرتووهمان UN کار بوچی دهکهن؟

UN دهخوازن که جیهان بیته شوینیکی باشتر بو هممووان. ئهوان خوازیارن:

- ئاشتی و ئاسایشی نیونهتهوهیی بیاریزن
- به ئاگا بن لهوهی که هممو و لاتان پهیرهوی له مافهکانی مروث بکهن
- کارکردن بو پههسهندنی بهردهوام
- کارکردن لهسهه ئامانجهکانی پههسندنی UN

ناشتی و ئاسایش

UN خوازیاری جیهانیکی دنیاتره. لهبهرئوه UN قسه لهگهڵ ئهو و لاتانهدا دهکات که لهگهڵ یهکترا هاورا نین. و لاتهکان پیکهوه دهدوین و ریکهوتن دهکهن بی ئهوهی چهک بهکاربهینن. ههندیکی جار هاوکاریکردن زهمهته. له حالهتیکه وادا UN بریار لهوه دهکات دهکات که له پیناو پاراستنی ناشتی و ئاسایش لهو شوینهی کیشهکهی تیدا رووی داوه، هیزی سهربازی بهکاربهینیت. لهو و لاتانهدا که جهنگیان تیدایه، UN یارمهتی ئهو مرۆفانه دهکات که به ناچاری له خاکی خویان ههڵدین. هه لاتووهمکان نان و ئاو و دهرمان و جینگهی خهویان پی دهدریت.

مافهکانی مرۆف

UN رینمایی دهردهکات و هاوکات چاودیری ئهوه دهییت که ههموو و لاتهکان پهیرهوی له رینماییهکان بکهن، بهجۆریکی که دۆخی ههموو مرۆفانهکان باش بییت. بو UN گرنکه که ههموان له باوهر و دهربرینی رای خویاندا ئازاد بن. ئهمهش به ئازادیی ئاینی و ئازادی رادهبرین ناو دهبهین. شتیکی دیکهی گرنکه که UN کاری لهسهر دهکات، مافهکانی ژنانه. دهییت ژنان ههمان مافی پیاوانیان ههییت له خویندن و کارکردن، له دهربرینی بوچوونی خویان و له بهشداریکردنی سیاسیدا.

ههروهها بهلای UN هوه گرنکه که گشت مندالان له ژیانیکی باشترا بن، به جۆریکی که بتوانن بچنه قوتابخانه و نان و ئویان ههییت. ههرویه UN رینمایی تایبهتی خوی سهبارهت به مندالان نووسیهوه، که تیایدا هاتوو مندالان چ مافیکیان ههیه، وه چیان پیویسته بو باشتراکردنی ژیانیان. بهم رینماییانه دهگوتریت مافهکانی مندالان.

گهشهکردن و پهرسهندن پهردهوام

گهشهکردن و پهرسهندن پهردهوام تاییهته به ئاووههوا، ژینگه و پاراستنی سروشت. مرۆف دهبیته به شیوهیهکی باشتر مامهله لهگهڵ زهویدا بکات. گرنه دهست بهو شتانهوه بگرین که ههمانه به شیوهیهک که مرۆفهکان بتوانن پاش ئیمه بو ماوهیهکی درێژ بژین. له ئهمرۆدا مندال و گهنجان بیر له پهرسهندن پهردهوام دهکهنوه. ئهوان زیرهکن لهوهی هاوری ژینگه بن و پاریزگاری له سروشت بکن. UN پپی وایه که ئهمه کاریکی باشه.

UN پلانیکی دانهوه که پپی دهگوتریت ئامانجهکانی پهرسهندن UN. ههبوونی ئامانجیک به مانای ئهوه دیت که کار بو باشترکردنی شتیک بکهیت. UN خوازیاره که کس برسی نهبیته، ههموان مافی چوونه قوتابخانهیان ههبیته، بخوینن، کاربکن و رای خویان بهی ترس دهبرن، وه خهڵکانیکی زیاتر وهک هاوری ژینگه بژین. ئهم پلانه دهبیته تا سالی 2030 بیته دی. 17 ئامانجی پهرسهندن هه. UN دهخوازیت گشت مرۆفهکانی سهرحهم ولاتان کار بو باشترکردن بکن.

Les mer om FNs bærekraftsmål på fn.no.

کۆ کار بۆ چی دهکات؟

بۆ ئەوهی UN بتوانیت ههموو ئهرکهکانی خۆیان جیبهجی بکات، دهبیت کارهکان لهنیوان خویاندا دابهش بکهن. بۆیه گرووی جۆراو جۆریان دروستکردوه. بهم گروویانه دهآیین ئۆرگانهکان.

کۆمهلهی گشتی

کۆمهلهی گشتی بالاترین ئۆرگانه له UN. گرنترین ئهرکی کۆمهلهی گشتی بریتیه له تاوتویکردنی ئالانگارییه مهزنهکانی جیهان، بریاردان لهوهی که دهبیت UN چی بکات و به چ میکانیزمیک بیکات. لیره نوینهری ههر یهکیک له ولاتانی ئەندام بوونیان ههیه و ههر ولاتیک مافی دهنگدانی ههیه.

ئهنجومهنی مافی مرۆف

کاتیک UN دامهزرا، گرنترین کار و ئهرکی UN له کاتی دامهزراندنیدا ئەوه بوو ئەو شتانه بنوسنهوه که سهرجهم مرۆفهکان بۆ باشترکردنی ژیاڤیان پڤیوستیاڤه. ئەمه ناوئرا مافهکانی مرۆف. کاری ههره گرنگی ئهنجومهنی مافهکانی مرۆف ئەوهیه به ئاگا بڤیت لهوهی که ههموو ولاتهکانی پهرهوی له مافهکانی مرۆف بکهن و هاوکات پشترگیری ئەو ولاتانه بکات که پڤیوستیاڤان به یارمەتی ههیه له پهرهوکردنی مافهکانی مرۆف به شیوهیهکی باش. ئهنجومهنهکه ۴۷ ئەندامی ههیه که ههر سڤ سال جاریک ههلهبژیردرڤن. ئهنجومهنی مافهکانی مرۆف له شاری "جنڤ"ی ولاتی سوڤسرا کۆدهبڤهوه.

ئەنجوومەنی ئاسایس

ئەرکی ئەنجوومەنی ئاسایس ئەوێه کار بۆ ئاشتی و ئاسایش له جیهاندا بکات. ئەنجوومەنەکه له ۱۵ ئەندام پیکدیت. ئەگەر مەترسی سەرھەڵدانی کێشه و گرتی گهوره له جیهاندا هاته ئاراه، ئەرکی ئەنجوومەنی ئاسایشه هەول بەدات کار بۆ ئەوه بکات که پیکدادانی چهکداری روونهدات. ئەنجوومەنەکه یارمەتی ئەو لایەنانه دەدات که کێشه له نیوانیاندا یه تا له پیناو پیکهاتنەوه دا پیکهوه گفتوگو بکەن. ئەم پرۆسەیه پێی دەگوتریت مفاوہزات.

سکریتیری نەتەوہ یەگرتووەکان UN

UN له لایەن ئۆرگانیکهوه ریبەراییهتی دەکریت که پێی دەگوتریت سکریتاریهت. ئەرکی سکریتاریهت ئەوێه که هەموو کارەکانی UN ریک بخەنەوه. ئەو کەسەش که له سکریتاریهت بریار دەدات به سکریتیری گشتی ناو دەبریت. سکریتیری گشتی سەرۆکی هەموو UN ه.

UN بۆ نەرویج واتایهکی زۆری ههیه. یهکیک له هۆکارەکان ئەوێه که یهکهمین سکریتیری گشتی UN نەرویجی بوو، که ناوی "تریگفه لییه" بوو. ئایا دەتوانیت بزانیته که له ئیستادا کێ سکریتیری گشتی نەتەوہ یەگرتووەکانه؟

Foto: Den første generalsekretæren, Trygve Lie (fn.no).

ئەرك و پراھینان:

۱. كەى و چۆن UN دامەزرا؟
۲. پەیماننامەى UN چىيە؟
۳. لە چ پوژىكدا يادى پوژى دامەزراندنى UN دەكەينەو و بوچى بەتايبەت ئەو پوژ و بەروارە ديارى كراوہ؟
۴. لە ئىستادا چەند ولات لە UN ئەندامن؟
۵. نووسىنگەى سەرەكىى UN لە كوئىيە؟
۶. يەكەمىن سكرتيرى گشتىى UN كى بوو؟
۷. ناوى سكرتيرى گشتىى UN ئىستا چىيە؟
۸. كارى UN چىيە؟
۹. دەتوانىت لە رىگەى ئىنتەرنىتەوہ چوار لە ئامانجەكانى پەرسەندنى UN بنوسىت كە پىت وايە گرنگن؟ بوچى لات وايە ئەم ئامانجانە گرنگن؟